

Tilburg University

[Review of the book Le Pater Noster au XIIe Siècle, F. Siri, 2015]

ten Klooster, Anton

Published in:
Nederlands Theologisch Tijdschrift

Publication date:
2015

Document Version
Publisher's PDF, also known as Version of record

[Link to publication in Tilburg University Research Portal](#)

Citation for published version (APA):
ten Klooster, A. (2015). [Review of the book Le Pater Noster au XIIe Siècle, F. Siri, 2015]. *Nederlands Theologisch Tijdschrift*, 69(3), 242-243. http://www.ntt-online.nl/files/2015/09/NTT_69-3_Siri-Le_Pater_noster.pdf

General rights

Copyright and moral rights for the publications made accessible in the public portal are retained by the authors and/or other copyright owners and it is a condition of accessing publications that users recognise and abide by the legal requirements associated with these rights.

- Users may download and print one copy of any publication from the public portal for the purpose of private study or research.
- You may not further distribute the material or use it for any profit-making activity or commercial gain
- You may freely distribute the URL identifying the publication in the public portal

Take down policy

If you believe that this document breaches copyright please contact us providing details, and we will remove access to the work immediately and investigate your claim.

GESCHIEDENIS VAN HET CHRISTENDOM

Francesco Siri (ed.), *Le Pater noster au XIIIe siècle: lectures et usages*, Brepols, Turnhout, 2015; 262 pp., € 80,00.

Het Onze Vader is een ‘hoeksteen van de christelijke cultuur’, en de twaalfde eeuw was een tijd van literaire, religieuze, en economische bloei. Deze uitgangspunten samen vormden de aanleiding voor twee studiedagen, die als doel hadden licht te werpen op de receptie van het Onze Vader in de middeleeuwen. De voorliggende uitgave brengt diverse inleidingen bij elkaar, maar heeft meer te bieden dan alleen samengevoegde *conference proceedings*. In de negen hoofdstukken komt een breed scala aan onderwerpen voorbij. G. Dahan schetst eerst de hoofdlijnen van de exegese van het Onze Vader in een kort artikel (p. 7–28). De uitwijding over de exegese binnen de school van Laon is grondig, zij het daardoor ook wat droog (A. Andrée, p. 29–74). Samensteller Siri onderzoekt de verbanden tussen het werk van Hugo van Sint-Victor en Augustinus, en komt daarbij tot verrassende inzichten over de plaats van *De Septem Donis Spiritus Sancti* in het werk van Hugo. Siri stelt dat dit werk geen aanvulling is op *De Quinque Septenis*, zoals gedacht werd, maar een voortzetting van het commentaar op het Onze Vader (p. 75–92). Het artikel van V. de Fraja handelt over een boeiend onderwerp: Bijbeluitleg door de leek Maio van Bari, maar gaat meer in op historische omstandigheden van dit commentaar dan op de inhoud er van (p. 93–111). E. Bain’s bijdrage over de exegese van Petrus Comestor is niet alleen waardevol vanwege de discussie rond de hermeneutiek van de Parijse meester; de appendix voorziet de lezer zelfs van een geannoteerde tekst van diens commentaar op het Onze Vader (p. 114–155). Ook het artikel van M. Rainini voegt iets toe. Hij bespreekt de diverse diagrammen die m.b.t. het Onze Vader gemaakt werden. Niet alleen zijn deze diagrammen duidelijk en in kleur afgedrukt, ook de uitleg is zeer verhelderend (p. 157–186). De laatste drie bijdragen zijn weliswaar waardevol, maar zijn niet de meest prettig leesbare teksten van het boek. A. Noblesse-Rocher neemt het werk van Frowin van Engelberg door, maar doet ook niet meer dan dat (p. 187–195). Iets soortgelijks geldt voor de bijdrage van U. Brunn, die een serie bronnen bespreekt die betrekking hebben op het vermeende gebruik van het Onze Vader door de katharen, en het gebruik van dit gebed tegen diezelfde katharen (p. 197–234). Het laatste hoofdstuk is een repertorium van oud-Franse commentaren op het Onze Vader, met een korte inleiding (G. Hasenohr/A.-F. Labie-Leurquin, p. 235–248). Deze verzameling van artikelen biedt een boeiend palet van inzichten en onderzoeksgebieden, van inhoudelijke studie van een deelthema tot een categorisering van fysieke bronnen. Wat wel ontbreekt, is een korte biografie van de diverse auteurs. Het boek kan een goed startpunt kan zijn voor verder onderzoek naar de uitlegeschiedenis van het Onze Vader. Bepaalde uitlegtradities uit de twaalfde eeuw worden namelijk zeer grondig uitgewerkt en bediscussieerd in de dertiende eeuw. Denk hierbij met name aan de verbinding van de beden van het Onze Vader met andere zeventallen uit Schrift en traditie. Dit thema komt in diverse bijdragen aan de orde. Onderzoekers van Thomas van Aquino, Bonaventura, en andere commentatoren, vinden hier veel bruikbare informatie, voorzien van een goed

notenapparaat. Daarbij wordt goed inzichtelijk gemaakt hoe de auteurs van de twaalfde eeuw al schatplichtig zijn aan Augustinus' *De Sermone Domini in Monte*, een werk dat ook essentieel was voor veel latere uitleggers. Voor een bredere studie over Middeleeuwse ideeëngeschiedenis, of een systematische discussie van de uitleg van het Onze Vader binnen een bepaalde school heeft men aan deze bundel niet genoeg. Het brede scala aan auteurs en thema's maakt dat het een sterk fragmentarisch karakter heeft. Tegelijk ontbreekt het niet aan diepgang, en tevens bezit het boek toegevoegde waarde door het bronnenmateriaal dat bij de diverse bijdragen gevoegd is.

Anton ten Klooster, Tilburg School of Catholic Theology